

UDK: 81'373.612.2:316.774(497.6)

Izvorni znanstveni članak

Primljen 29. XI. 2015.

IVANA GRBAVAC – IVANA ZOVKO-BOŠNJAK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

ivana.grbavac@tel.net.ba – ivana.zovko@sve-mo.ba

UPORABA KONCEPTUALNIH METAFORA U POLITIČKOME DISKURSU POSLIJEDEJTONSKOGA RAZDOBLJA U BIH

Sažetak

U radu se pokušava istražiti učestalost konceptualnih metafora u političkome diskursu u poslijedejtonskome razdoblju u Bosni i Hercegovini, pokazati kako se političari koriste metaforama kako bi uvjerali ciljani „auditorij“ u ispravnost svojih stavova, ideja, postupaka i namjera te ispitati je li konceptualna metafora uistinu najčešća i najsnažnija vrsta metafora u političkome diskursu. Drugim riječima, nastojat će se dokazati da je metafora vrlo živa u svakodnevnome govoru te da ima iznimno važnu ulogu u konceptualizaciji svijeta koji nas okružuje, dok političarima služi za uvjeravanje i propagandu u političkome retoričkom jeziku. Istraživanje je usmjereno na razdoblje žustrih rasprava o tzv. Travanjskome paketu ustavnih promjena – ožujak – travanj 2006. godine.

Ključne riječi: konceptualna metafora, politički diskurs, poslijedejtonsko razdoblje, Travanjski paket ustavnih promjena

Uvod

Metafora, njezine različite uporabe i retoričke funkcije proučavaju se još od Aristotela koji je u svojoj *Retorici* naveo da je „biti majstor stvaranja metafore najuzvišenija stvar“ (Richards, 1936). Sve do osamdesetih godina prošloga stoljeća smatralo se da je metafora samo sredstvo pjesničkoga izražavanja te je imala marginalnu ulogu. No, istraživanja u kognitivnoj lingvistici u zadnjih nekoliko desetljeća (usp. Geeraerts 2006; Geld 2006; Kövecses 2005; Lakoff – Johnson 1980; Stanojević 2013) pokazuju da je metafora vrlo živa u svakodnevnome govoru i da ima iznimno važnu ulogu u konceptualizaciji svijeta. Naša su svakodnevna razmišljanja većim dijelom metaforička po svojoj prirodi, a metafora je zapravo primarni oblik mišljenja.

Glavna tema ovoga rada je uporaba konceptualnih metafora u političkome diskursu u poslijedejtonskome razdoblju u Bosni i Hercegovini. Razdoblje na koje je usmjereno naše istraživanje je vrijeme žustrih rasprava o tzv. Travanjskome paketu ustavnih promjena – ožujak – travanj 2006. godine.

Iako se ponekad čini da političari i ne rabe metafore, istraživanja su pokazala upravo suprotno (usp. Lakoff, 1992, 1995, 2000, 2009; Musolff, 2004; Charteris-Black, 2005). U kognitivnoj se lingvistici konceptualne metafore sastoje od dviju domena: konkretne, polazne domene, i apstraktne, ciljne domene (usp. Lakoff – Johnson 1980). Preslikavanjem se ciljna domena (npr. POLITIKA, EKONOMIJA, EMOCIJE, DRUŠTVO, IDEJE, DOGAĐAJI i sl.) konceptualizira uz pomoć polazne domene (npr. ZGRADE, SPORT, IGRE, LJUDSKO TIJELO, ŽIVOTINJE, BILJKE itd.). Na isti se taj način politika, koja je za većinu ljudi apstraktan pojam, konceptualizira konkretnijim domenama (usp. Sivrić, 2014).

Ustavne promjene tema su o kojoj se u Bosni i Hercegovini raspravlja od usvajanja Dejtonskoga sporazuma i o kojoj će se vrlo vjerojatno raspravljati još dugi niz godina s obzirom na društveno-političku situaciju u zemlji. Iako postoje istraživanja o različitim lingvističkim fenomenima vezanim za politički diskurs, kako u svijetu tako i kod nas, do sada ne pronalazimo nijedno lingvističko istraživanje vezano za tu temu, koju

ocjenjujemo vrlo bitnom za sve narode u Bosni i Hercegovini. Iz te činjenice proizlazi potreba za jednim ovakvim istraživanjem te upravo u tome leže motivacija i opravdanost za istraživanje ovakva tipa.

Uzimajući u obzir kompleksnost i opsežnost političkoga diskursa za potrebe ovoga istraživanja, ograničit ćemo se na točno određeni korpus obrađen u određenome vremenskom razdoblju. Analizirat ćemo članke preuzete iz *Dnevnoga lista* iz već spomenutoga razdoblja kada je tema Travanjski paket ustavnih promjena bila najaktualnija u svim medijima u Bosni i Hercegovini.

1. Metafore u kognitivnoj lingvistici

Jedno od glavnih područja istraživanja unutar kognitivne lingvistike jest konceptualna teorija metafore. Metafora je, možemo reći, oduvijek bila predmetom mnogih rasprava, na samim počecima isključivo u okvirima filozofije, dok se prvo znanstveno proučavanje metafore pojavljuje u Aristotelovim djelima *O pjesničkom umijeću* i *Retorici*. Njegova definicija metafore je sljedeća: „Metafora je prijenos naziva s predmeta koji označava na neki drugi, i to ili s roda na vrstu, ili s vrste na rod, ili s vrste na vrstu, ili po analogiji.” (Stanojević, 2009: 20). Ono što je Aristotel htio reći ovom definicijom jest da je metafora stvar riječi jer se metaforički prijenos odvija na razini riječi, a ne rečenice. Metafora se smatra devijantnim oblikom u odnosu na doslovnu uporabu jezika jer uključuje prijenos imena na neki predmet kojemu to ime ne pripada.

Sukladno njegovu mišljenju metafora se temelji na sličnosti između dvaju elemenata, odnosno dviju sastavnica metafore. Njome razumijevamo stvari koje se inače ne mogu razumjeti jer običnim riječima izražavamo ono što je poznato, a samo uz pomoć metafore možemo reći nešto novo. Za književnike je metafora ukras, dok retoričarima služi kao veoma moćno sredstvo uvjeravanja.

Metafora je središnja tema kognitivne lingvistike od samih njezinih početaka i razlog tomu je rezultat doprinosa Georgea Lakoffa i njegovih suradnika: već spomenutoga Marka Johnsona te Marka Turnera s kojim je Lakoff 1989. godine objavio poznato djelo *More Than Cool Reason*.

Važno je ovdje također spomenuti i Lakoffovo poznato djelo *Women, Fire and Dangerous Things* (1987) koje se smatra okosnicom teorijskih razmatranja temeljnih postavki kognitivne semantike (usp. Grbavac, 2010: 242).

Provodeći istraživanje o razumijevanju jezika, Lakoff i Johnson su došli do zaključka da je metafora prisutna u našem svakodnevnom životu, ne samo u jeziku nego i u mislima i djelima (usp. Lakoff – Johnson, 1980: 3), a njezina glavna bit je razumijevanje i doživljavanje jedne stvari pomoću neke druge (usp. Lakoff – Johnson, 1980: 5).

Metafora je jedan od vidova konstruiranja značenja te podrazumijeva usporedbu koja se temelji na odnosu između izvorne domene – *source domain* i ciljne domene – *target domain* (usp. Lakoff – Johnson, 1980; Lakoff – Turner, 1989; Kövecses, 2005).

Lakoff i Johnson rabe formulu CILJNA DOMENA JE IZVORNA DOMENA kako bi opisali metaforičnu vezu između dviju domena. No, važno je ovdje spomenuti da se zapravo radi o asimetričnome odnosu jer je ciljna domena ona o kojoj više znamo jer upravo nju rabimo kako bismo mogli objasniti neku od značajki izvorne domene. „Da bismo vezu između dvije domene mogli nazvati konceptualnom metaforom, između izvorne i ciljne domene mora postojati dovoljna razlika – izvorna i ciljna domena moraju pripadati dijelovima našega iskustva koje doživljavamo sasvim različito“ (Stanojević, 2013: 54).

Proučavajući radove etabliranih lingvisti detaljnijim pregledom rječnika koji se bave metaforom, možemo utvrditi da su najčešće polazne domene u engleskome jeziku one koje i Kövecses (usp. Kövecses, 2010: 28) navodi u svome djelu *Metaphor: A Practical Introduction: LJUDSKO TIJELO, ZDRAVLJE I BOLEST, ŽIVOTINJE I BILJKE, STROJEVI, ALATI, ZGRADE I IZGRADNJA, IGRE I SPORTOVI, KUHANJE I HRANA, NOVAC I POSLOVNE TRANSAKCIJE, SILE, SVJETLO I TAMA, TOPLINA I HLADNOĆA, KRETANJE I PRAVAC*; te ciljne domene: OSJEĆAJI, ŽELJA, MORAL, MIŠLJENJE, DRUŠTVO, RELIGIJA, POLITIKA, EKONOMIJA, MEĐULJUDSKI ODNOSI, KOMUNIKACIJA, DOGAĐAJI I AKTIVNOSTI, VRIJEME, ŽIVOT I SMRT.

2. Analiza političkoga diskursa u jezikoslovlju

Jezik politike je tema mnogih jezičnih istraživanja još od antičkoga doba. Stari Grci bili su zadivljeni različitim mogućnostima koje nudi politički diskurs te su posvećivali dosta vremena i truda njegovu istraživanju. Za njih je jezik bio glavno sredstvo za otkrivanje istine te uvjeravanje. Od osamdesetih godina prošloga stoljeća pa sve do danas interes za jezik koji se rabi u politici u velikom je porastu bilo da se radi o političkoj retorici, političkim govorima ili političkom diskursu uopće.

Na samome početku rasprave trebalo bi prije svega razjasniti pitanje što je to politički diskurs. Najjednostavniji bi možda odgovor bio da politički diskurs identificiraju njegovi glavni akteri ili autori, tj. političari s obzirom na to da se većina studija o političkome diskursu bavi razgovorima političara ili političkih institucija, odnosno tekstovima i člancima o njima. No, ako stvari pogledamo s aspekta analize diskursa, politički bi diskurs onda trebao podrazumijevati i druge sudionike političke komunikacije kao što je auditorij kojemu se političari obraćaju, od običnoga puka pa do njihovih protivnika iz drugih političkih stranaka.

Uporaba metafora kao sredstava figurativnoga jezika pomaže slušateljima u razumijevanju i vizualiziraju onoga što je zamišljeno u nekoj frazi ili izrazu. S obzirom na to da političari rabe jezik kako bi uvjerali slušatelje u ispravnost svojih razmišljanja, ciljeva i ideja, potrebna su im različita jezična sredstva kako bi poruku koju žele prenijeti učinili uvjerljivom i razumljivom slušateljima. Stoga im metafora može poslužiti kao dobro sredstvo za uvjeravanje i propagandu u političkome retoričkom jeziku. Oni koriste metafore kako bi okarakterizirali sami sebe, svoje protivnike te planove svoga djelovanja. Važno je također spomenuti da se metafore vrlo često rabe i u medijima pri izvješćivanju o izborima, političkim kandidatima, različitim političkim događajima, uvođenju novih zakonskih mjera itd.

Uloga metafora bila je predmetom istraživanja pri provedbi analiza političke retorike istaknutih političara (usp. Feldman – De Landtsheer, 1998; Charteris-Black, 2005), a povezuje se s ideologijom, pragmatičkim ciljevima i retorikom uvjeravanja. Charteris-Black smatra

metaforu najvažnijom karakteristikom uvjeravanja jer povezuje svjesna i nesvjesna sredstva uvjeravanja – spoznaju i emociju – kako bi stvorila neku vrstu moralne perspektive života. Prema njegovim razmišljanjima, identifikacija mogućih namjera političara kroz analizu konceptualnih metafora pomaže stvaranju teorije o jeziku uvjeravanja. (usp. Charteris-Black, 2005: 13)

Osim već spomenutih znanstvenika i njihovih istraživanja i analiza neizostavno je još jednom spomenuti Georgea Lakoffa koji u svojim djelima *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf* (1992), *Metaphor, Morality and Politics or Why Conservatives Have Left Liberals in the Dust* (1995), *Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters* (2000), *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate* (2004), *The Political Mind – A Cognitive Scientist's Guide to Your Brain and Its Politics* (2009) iznosi viđenja i ideje o konceptualnim sustavima koje smatra veoma važnim za razumijevanje političkih procesa.

Istraživanja konceptualnih metafora u političkome diskursu (usp. Charteris-Black, 2005: 198) pokazala su da se najviše koriste personifikacijske metafore te metafore putovanja. Važnost metafora putovanja očituje se u činjenici da one obično uključuju neku vrstu kretanja od polazne do odredišne točke, a polazište je obično poznato i određuje sadašnjost, dok se odredište nalazi u budućnosti i nemamo jasnu predodžbu o njemu. Metafore putovanja u političkome diskursu obično se odnose na predodređene ciljeve i ukazuju na neku vrstu planiranoga napretka. Osim metafora personifikacije i putovanja često se rabe i metafore stvaranja, izgradnje, konflikta, zgrada, financija, zdravlja, bolesti, religije, moralnosti itd. (usp. Charteris-Black, 2005: 200)

3. Metodologija istraživanja

Ciljevi našega rada jesu: istražiti učestalost konceptualnih metafora u političkome diskursu u BiH u razdoblju od 1. ožujka 2006. godine do 30. travnja iste godine, pokazati kako se političari koriste metaforama kako bi uvjerali ciljani „auditorij“ u ispravnost svojih stavova, ideja, postupaka

i namjera te ispitati je li konceptualna metafora uistinu najčešća i naj-snažnija vrsta metafora u političkome diskursu.

Svjesni činjenice da su istraživanja političkoga diskursa iznimno opsežna tema, za potrebe rada ograničit ćemo se na korpus obrađen u određenome razdoblju. Korpus se sastoji od 114 novinskih članaka preuzetih iz *Dnevnoga lista* u razdoblju kada je tema Travanjski paket ustavnih promjena bila najaktualnija u svim medijima u Bosni i Hercegovini. Tako ćemo pokušati dekodirati politički diskurs povezan s jednom konkretnom tematskom jedinicom.

Osnovni metodološki postupci kojima ćemo se koristiti oslanjaju se na klasične, već etablirane metode u istraživanjima konceptualnih metafora. Za analizu samih metafora i njihove učestalosti u diskursu služit ćemo se dvjema metodama: metodom indeksa snage metafora (engl. *Metaphor Power Index* – MPI) (usp. De Landtsheer, 2009), koja je u svojoj biti kvantitativna metoda, te procedurom identifikacije metafora (engl. *Metaphor Identification Procedure* – MIP) (usp. Pragglejaz group, 2007) koja u kognitivnoj semantici služi za utvrđivanje metaforičnosti leksičke jedinice u određenome kontekstu.

MPI je metoda koja se vrlo često rabi u kognitivnoj semantici. Radi se o metodi koja se sastoji od kvantitativne analize sadržaja metafora, a njezina je autorica De Landtsheer opisuje kao političko-semantičku analizu metafora. (usp. De Landtsheer, 2009: 64) Njezina je pretpostavka da *metaphor power* (hrv. snaga metafore) analiza može odrediti značenje različitih oblika političkoga diskursa od političkih govora, intervjua do televizijskih vijesti. *Metaphor Power Index* prikazuje stil jednoga ili više dijelova diskursa, a izračunava se množenjem rezultata triju varijabla: *metaphor frequency MF* (učestalost metafora), *metaphor intensity MI* (intenzitet metafora) i *metaphor content MC* (sadržaj metafora) (Musolff – Zinken, 2009: 65).

Politički govori s niskim MP indeksima fokusiraju se na politički ili ideološki, odnosno svakodnevni ili ekonomski sadržaj više nego na uvjeravanje, dok se politički govori s visokim MP indeksima udaljavaju od postojećega političkog i materijalnog redoslijeda. U toj vrsti diskursa stil metafore je veoma važan (Musolff – Zinken, 2009: 69). Istraživanja

autorice De Landtsheer¹ pokazala su da prosječan MPI indeks iznosi 5, a indeksi iznad 5 se smatraju visokim.

Identifikacija metafora u prirodnome diskursu veoma je složena, a ponekad može biti i problematična. Čak se i znanstvenici s velikim iskustvom u istraživanju metafora ponekad razilaze u mišljenjima što se može uzeti u obzir kao metafora. Jedno rješenje ovoga problema je osmislila grupa istraživača i objavila *Metaphor Identification Procedure* odnosno MIP. Bio je to proizvod grupe istraživača Pragglejaz koja je dobila ime po početnim slovima njihovih imena.

MIP u kognitivnoj lingvistici predstavlja proceduru ili metodu čiji je glavni cilj utvrditi može li određena leksička jedinica u određenome kontekstu biti opisana kao metaforička. Spomenuta je procedura usvojila pristup prema kojemu postoji veliki broj riječi koje mogu imati metaforično značenje, uzimajući u obzir kontekst u kojem se koriste. Autori zahtijevaju da se mora donijeti jasna odluka o tome ima li riječ metaforičko značenje ili ne, iako se riječi i jezik uopće razlikuju u stupnju do kojega izražavaju metaforičnost (usp. Pragglejaz group, 2007: 2). Glavna je svrha te metode pružiti alat za istraživanje koji će biti jednostavan i fleksibilan za adaptaciju onima koji su zainteresirani za metaforički sadržaj stvarnoga diskursa.

4. Analiza

U prethodnim poglavljima rada predstavili smo i pobliže opisali metode kojima smo se služili za potrebe istraživanja uporabe konceptualnih metafora u političkome diskursu Bosne i Hercegovine u poslije-dejtonskome razdoblju. Svaka od navedenih metoda sastoji se od niza važnih detalja koje treba uzeti u obzir pri istraživanju metaforičke uporabe jezika na pravilan način.

S obzirom na to da smo tijekom provedbe istraživanja naišli na poprilično veliki broj primjera konceptualnih metafora koje će se u poglavlju o rezultatima dati u tabličnim zbrojnim prikazima, u ovome

¹ Rad pod nazivom „Methods for the Study of Political Metaphor in leadership studies“ predstavljen na Konferenciji ECPR, Glasgow, no istraživanje još nije u potpunosti završeno.

poglavlju prikazat ćemo samo po nekoliko najistaknutijih primjera te objasniti same procedure provedenih analiza kako bismo bili dovoljno jasni i koncizni.

Dakle, prva metoda kojom smo se služili bila je *Metaphor Power Index* (MPI), odnosno indeks snage metafora, a njezina prva varijabla je *metaphor frequency* (MF) ili učestalost metafora. Budući da je ova metoda kvantitativne prirode, možemo slobodno reći da je brojanje metafora u danome korpusu bilo od središnje važnosti. Stoga smo pobrojali sve članke kojima smo se služili kako bismo dobili korpus, sve riječi, a zatim sve metafore koje smo pronašli. Igram slučaja u oba mjeseca (ožujak i travanj 2006. godine) pronašli smo po 57 članaka koji su u sebi sadržavali metaforu, što bi ukupno bilo 114 članaka preuzetih iz tiskovine *Dnevni list*. Uzorak preuzet iz ožujka imao je 4950, a iz travnja 5335 riječi. Kada su u pitanju pronađeni primjerci metafora, u ožujku ih je bilo 174, a u travnju 170. Da bismo dobili indeks učestalosti metafora podijelili smo ukupan broj pronađenih metafora s ukupnim brojem riječi te pomnožili sa 100.

$$MF = 344(f) / 10285(tw) \times 100 = 3,34$$

Sljedeća varijabla koju smo izračunavali je *metaphor intensity* (MI), odnosno intenzitet metafora. Intenzitet metafora klasificirali smo na sljedeće tri razine i svakoj metafori dali isto toliko bodova:

- (1) slabe (w) metafore
- (2) normalne (n) metafore
- (3) jake (s) metafore.

Zatim smo dobivene rezultate podijelili s ukupnim brojem pronađenih metafora da bismo dobili indeks intenziteta.

$$MI = 207 \times 1w + 117 \times 2n + 20 \times 3s / 344T = 1,46$$

Kako bi bilo jasnije koje su to slabe, a koje normalne ili jake metafore prikazat ćemo nekoliko primjera istih.

Slabe:

Odlukom Ustavnoga suda uzdrmana je i tek formirana Dodikova Vlada, a njezino preživljavanje do izbora je upitno. (USTAVNI SUD JE OSOBA; VLADA JE OSOBA)

Normalne:

Složili su se i kako su u prvoj etapi ustavnih reformi Amerikanci imali istaknutu ulogu, no da u budućnosti i Europljani trebaju biti prisutniji u procesima ustavnih reformi jer BiH ima cilj postati članicom Europske unije. (PROCES USVAJANJA USTAVNIH REFORMI JE PUTOVANJE; CILJ PUTOVANJA JE ČLANSTVO U EU; USTAVNE REFORME SU PREDSTAVA/FILM)

Jake:

Stranka demokratske akcije smatra da je promjena Ustava BiH u izbornoj godini bila zgodan povod da se Haris Silajdžić, Sejfudin Tokić i njihovi sljedbenici „probude iz višegodišnjeg zimskog sna“ te ono što su prespavali sada žele nadoknaditi „prodajom magle“ građanima koji su im na izborima uskratili povjerenje.“ (STRANKA JE OSOBA; POLITIČARI SU ŽIVOTINJE)

Treća varijabla koju smo izračunavali jest *metaphor content* (MC), odnosno sadržaj metafore. Za kategorije sadržaja napravili smo ljestvicu od 1 do 6, klasificirali metafore sukladno njoj kao što je objašnjeno u poglavlju o metodologiji. Svakoj smo pridružili broj bodova sukladno položaju na ljestvici te smo dobiveni rezultat podijelili s ukupnim brojem pronađenih metafora kako bismo dobili indeks sadržaja metafora. Prije same analize navest ćemo ponovno o kojim se to kategorijama radi:

- (1) popularne metafore (p)
- (2) metafore prirode (n)
- (3) političke, tehnološke i intelektualne metafore (p)
- (4) metafore katastrofe i nasilja (d)
- (5) metafore sporta i drame (s)
- (6) medicinske metafore.

Kada gore spomenuto prilagodimo svojoj analizi, ovako smo dobili indeks sadržaja:

$$MC = (71 \times 1p + 8 \times 2n + 260 \times 3p + 0 \times 4d + 3 \times 5s + 2 \times 6n) / 344T = 2,60$$

Nakon što smo dobili sve tri varijable izračunali smo *metaphor power* indeks tako što smo pomnožili sve tri varijable:

$$MP = MF \times MI \times MC = 3,34 \times 1,46 \times 2,60 = 12,66$$

Da bi spomenuta kategorizacija bila jasnija, navest ćemo par primjera:

Popularna:

- *Također, amandmanima se blagoslivlja pola teritorija države koja je trenutačno pod ekskluzivnim pravom prostora zvanim Republika Srpska. (POLITIČARI SU BOGOVI)*

Priroda:

- *Bosna i Hercegovina je kao glista – posjeduje sposobnost regeneriranja. (DRŽAVA JE ŽIVOTINJA)*

Političke, intelektualne:

- *Miro Karačić, član Povjerenstva za ustavna pitanja, istaknuo je kako je stranka stajališta da ponuđeni prijedlozi amandmana na Ustav učvršćuju ustavnu krizu. (STRANKA JE OSOBA)*

Katastrofa i nasilje: Nismo pronašli nijedan primjer.

Sport, igra, drama:

- *Prema tome, čak i ako se prilikom ove runde pregovora puno toga nije moglo postići, ne vjerujem da se sporazumom, koji je u ovoj fazi bio moguć kao kompromis, bilo koji od konstitutivnih bh. naroda dovodi u lošiju poziciju od trenutačne. (PREGOVORI SU BORILAČKO NATJECANJE)*

Smrt, bolest, medicina:

- *„Hrvati u BiH puno puta su iznevjereni, a dva entiteta su smrt za hrvatski narod”, kazao je kardinal Puljić. (PRIJEDLOG POLITIČKOG RJEŠENJA JE SMRT ZA HRVATSKI NAROD)*

Sljedeća metoda kojom smo se koristili za istraživanje je *Metaphor Identification Procedure* (MIP), odnosno procedura identifikacije metafora. Ona nam je pomogla pri utvrđivanju ima li određena leksička jedinica metaforičko značenje ili ne.

Metoda se sastoji od četiri koraka. Prvi korak se sastoji od pažljivoga čitanja čitave rečenice kako bismo mogli razumjeti opće značenje. Nakon toga smo identificirali sve leksičke jedinice u rečenici dijeleći ih kosim crticama kako bismo označili granice između njih, što se vidi na sljedećem primjeru:

/ Ovo / ne / smije / biti / politički / diktat / šestorice / stranačkih / lidera. /

Nakon što smo odredili leksičke jedinice, dolazimo do trećega koraka, odnosno do analiziranja svake jedinice zasebno kroz tri dijela te smo zaključili rabi li se ta jedinica metaforički u kontekstu rečenice ili ne. To je ujedno i četvrti korak u ovoj metodi. No, prije same analize moramo napomenuti da trebamo voditi računa o tome što dolazi prije i poslije svake leksičke jedinice.

Ovo

- a) Kontekstualno značenje: u kontekstu članka iz kojega je preuzeta metafora zamjenica *ovo* odnosi se na nešto prije spomenuto, a koristi se kako bi izbjegli ponavljanje toga spomenutoga.
- b) Osnovno značenje: ne postoji osnovnije značenje.
- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno značenje, svrha im je ista, odnosno ukazivanje na nešto prije spomenuto zbog izbjegavanja ponavljanja.

Metaforički korišteno: NE.

ne

- a) Kontekstualno značenje: u ovome kontekstu *ne* je negacija koja prethodi glagolu *smije* te negira samu glagolsku radnju.
- b) Osnovno značenje: negacija *ne* nema neko drugo osnovno značenje.

- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

smije

- a) Kontekstualno značenje: u ovome kontekstu glagol *smije* je tzv. glagol operator koji je jako vezan za glagol koji slijedi iza njega, točnije glagol *biti* te za negaciju koja mu je prethodila, dopunjava glagol *biti* te nam govori što se ne bi trebalo dogoditi.
- b) Osnovno značenje: osnovno značenje glagola *smjeti* u kombinaciji s negacijom je izražavanje nečega što se ne bi trebalo dogoditi kao u npr. *On ne smije pasti ispit ovaj put.*
- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

biti

- a) Kontekstualno značenje: u navedenoj rečenici usko vezan za glagol *smije* koji mu prethodi te služi kao spona između glagola koji mu je prethodio i njegove nadopune.
- b) Osnovno značenje: pomoćni glagol, spona imenskoga predikata; postojati, pojavljivati se, nalaziti se, boraviti.
- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

politički

- a) Kontekstualno značenje: nadopuna glagolima te kao pridjev služi za pobliže objašnjavanje imenice koja dolazi poslije njega.
- b) Osnovno značenje: koji se odnosi na politiku (djelatnost koja teži uređenju društva, institucija, umijeće i način vladanja državom, gradom, institucijom).

- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

diktat

- a) Kontekstualno značenje: odnosi se na pritisak koji bi političari htjeli stvoriti, ali im se to ne smije dopustiti.
b) Osnovno značenje: tekst koji se izgovara drugome.
c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: dva gotovo potpuno različita značenja.

Metaforički korišteno: DA.

šestorice

- a) Kontekstualno značenje: označavanje točnoga broja osoba, odnosno političara koji se spominju.
b) Osnovno značenje: šest osoba muškoga roda.
c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

stranačkih

- a) Kontekstualno značenje: pridjev koji pobliže opisuje imenicu lideri.
b) Osnovno značenje: koji se odnosi na stranke.
c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

lidera

- a) Kontekstualno značenje: u spomenutoj rečenici označava tko bi htio izvršiti prisilu.
b) Osnovno značenje: prvak političke stranke, vođa.

- c) Kontekstualno značenje protiv osnovnoga značenja: kontekstualno značenje je isto kao i osnovno.

Metaforički korišteno: NE.

5. Rezultati

Za potrebe istraživanja odredili smo da će korpus sačinjavati novinski članci preuzeti iz *Dnevnoga lista* iz ožujka i travnja 2006. godine. Preuzeli smo ukupno 125 članaka, no nakon pomnijega čitanja uvidjeli smo da 114 od njih sadrži primjere konceptualnih metafora. Slučajnost je da se radi o ravnomjernoj raspodjeli članaka – 57 članaka iz ožujka i 57 članaka iz travnja. Ukupan broj riječi iz uzorka je 10285 – 4950 u ožujku i 5335 u travnju. Broj konceptualnih metafora koje smo pronašli je 344, od toga je 174 pronađeno u člancima iz ožujka te 170 u člancima iz travnja.

S obzirom na to da se jedan od ciljeva našega istraživanja odnosi na učestalost uporabe konceptualnih metafora u političkome diskursu, pri njegovu definiranju najviše će nam pomoći rezultati koje smo dobili provođenjem metode *Metaphor Power Index*, točnije rezultati koje smo dobili izračunavajući njezinu prvu varijablu – *metaphor frequency* (MF). U poglavlju o analizi smo prikazali rezultat koji smo dobili za cjelokupan korpus, a u tablici ispod donosimo izračunavanje te varijable po mjesecima.

Tablica 1. Prikaz indeksa učestalosti uporabe metafora

Ukupan broj riječi		Ukupan broj metafora	MF
<i>Dnevni list - ožujak</i>	4950	174	3,52
<i>Dnevni list - travanj</i>	5335	170	3,19

Referirajući se na činjenicu da se indeks učestalosti uporabe metafora, koji dobijemo izračunavajući sve spomenute parametre, odnosi na broj metafora na sto riječi teksta, rezultati ovoga istraživanja govore da imamo poprilično visok indeks učestalosti. Ako se podsjetimo, indeks učestalosti koji smo dobili za ukupan broj članaka je 3,34. U tablici iznad vidimo da je indeks učestalosti nešto veći u ožujku nego u travnju, što je vrlo zanimljiva pojava. Razlog tomu je činjenica da isti broj članaka

u ožujku ima manji broj riječi, a veći broj pronađenih metafora. U konačnome izračunavanju indeksa razlika se možda na prvi pogled čini neznatna, radi se o samo 0,33 metafore na stotinu riječi, no razlika je očitija kada uzimamo u obzir ukupan broj metafora i riječi iz uzorka.

Druga varijabla koju smo istraživali jest *metaphor intensity* (MI), odnosno intenzitet uporabe metafora. Naveli smo već da je ukupan indeks intenziteta za ukupan broj članaka 1,46, a u tablici 2 donosimo prikaz po mjesecima.

Tablica 2. Prikaz indeksa intenziteta metafora

Metafore sukladno intenzitetu	Dnevni list - ožujak	Dnevni list - travanj
Slabe	114	93
Normalne	52	65
Jake	8	12
MI	1,39	1,52

Treća varijabla koju smo izračunavali za potrebe ovoga rada odnosi se na sadržaj metafora za čije smo kategorije napravili ljestvicu od 1 do 6.

Tablica 3. Prikaz podjele metafora sukladno sadržaju

Metafore sukladno sadržaju	Dnevni list - ožujak	Dnevni list - travanj
Popularne	27	44
Priroda	7	1
Političke	138	122
Katastrofa i nasilje	0	0
Sport	2	1
Medicina	0	2
MC	2,67	2,52

Kada govorimo o kategorijama sadržaja metafora navedenim u tabličnome prikazu, očito je da su političke metafore najbrojnije, što je sasvim prirodno s obzirom na to da se radi o političkome diskursu. Vođeci se činjenicom da se političke stranke, ne samo u BiH nego i diljem svijeta, uvijek natječu jedne s drugima, očekivali smo da ćemo naći više primjera sportskih metafora, što nije bio slučaj. Sljedeće metafore,

prema broju pronađenih primjera, jesu tzv. popularne metafore. Za metafore nasilja i katastrofe nismo pronašli nijedan primjer, dok smo pak za medicinske metafore pronašli svega dva primjera.

U istraživanju smo nadalje ispitali koje su to konceptualne metafore najviše korištene. Rezultati su pokazali da je 188 metafora, od ukupno 344 pronađene u *Dnevnome listu*, personifikacijske prirode. Različitim vrstama institucija, državama i strankama dane su ljudske osobine. Kada govorimo o tome broju u postotcima, radi se o 54,65%, što je veoma relevantan rezultat. Uzimajući u obzir činjenicu da stranke uglavnom žele nametnuti svoje ideje te uvjeriti auditorij u ispravnost svojih stavova, najlakše se mogu istaknuti ako su im dane ljudske osobine. Personifikacijske metafore mogu biti veoma uvjerljive jer potiču naše osjećaje, stavove i razmišljanja o ljudima i primjenjuju ih na naše osjećaje, stavove i razmišljanja o apstraktnim političkim entitetima. Kao što smo naveli u teorijskome dijelu o konceptualnim metaforama u političkome diskursu, dosta je istraživanja pokazalo da se personifikacijske metafore te metafore putovanja najviše koriste u toj vrsti diskursa. Ta je teza dokazana i u ovome radu. Iako nemamo toliki broj primjera, kao što je slučaj s personifikacijskim metaforama, metafore putovanja zauzimaju drugo mjesto na ljestvici primjera koje smo pronašli. Proces usvajanja ustavnih promjena, odnosno reformi vrlo je često konceptualiziran domenom PUTOVANJE. Kao cilj putovanja BiH, međunarodna zajednica, a i vladajuće stranke, često vide Europsku uniju i euroatlantske organizacije jer članstvo u takvim organizacijama predstavlja neku vrstu konačnoga cilja za sve države koje žele napredovati i naći se među najboljima.

Zaključak

Namjera ovoga rada bila je istražiti kognitivno-lingvističke aspekte uporabe konceptualnih metafora u političkome diskursu Bosne i Hercegovine. Iako su se metafore kroz povijest smatrale samo sredstvom pjesničkoga izražavanja, koristeći nove metode *Metaphor Power Index*, odnosno metodu indeksa snage metafora (MPI), *Metaphor Identification Procedure*, odnosno proceduru identifikacije metafora (MIP), u radu

smo pokazali da je metafora vrlo živa u svakodnevnome govoru te da ima iznimno važnu ulogu u konceptualizaciji svijeta koji nas okružuje, dok političarima služi za uvjeravanje i propagandu u političkome retoričkom jeziku.

Prvi dio našega istraživanja temeljio se na kvantitativnoj analizi sadržaja korpusa s obzirom na to da nam je namjera bila istražiti učestalost uporabe konceptualnih metafora u političkome diskursu i utvrditi je li konceptualna metafora uistinu najčešća i najsnažnija vrsta metafora. Na osnovi rezultata dobivenih provodeći MPI metodu, čiji je cilj kvantitativno predstavljanje metaforičke snage odabranoga teksta, zaključili smo da je u našem istraživačkom korpusu visok indeks uporabe konceptualnih metafora. U istraživačkome korpusu ovoga rada konceptualna metafora bila je najčešća i najsnažnija pronađena vrsta metafora.

Osim kvantitativnom analizom sadržaja korpusa u radu smo provodili i istraživanje koje se odnosilo na semantički sadržaj pronađenih primjeraka metafora pri čemu su važnu ulogu odigrale MIP metoda te kritička analiza diskursa. Na osnovi dobivenih rezultata zaključili smo da imamo najviše metafora personifikacijske prirode, zatim metafora putovanja. Kad su u pitanju domene koje su se najčešće koristile, očito je da se apstraktne domene STRANKA, INSTITUCIJA, USTAVNE PROMJENE, GLASOVI te USVAJANJE USTAVNIH AMANDMANA uglavnom konceptualiziraju u konkretnim domenama OSOBA, ROBA, PUTOVANJE, CILJ PUTOVANJA, JAVNI DOGAĐAJ, PREDSTAVA.

U radu smo dokazali i da političari i ostali akteri različitih političkih procesa rabe metafore za uvjeravanje ciljanoga auditorija u ispravnost svojih stavova, ideja, postupaka te valjanost svojih argumenata.

Iako bi za prikupljanje dovoljnoga broja materijala za reprezentativan uzorak istraživanja trebalo proširiti razdoblje iz kojeg bi se materijali prikupljali, za buduća istraživanja mogao bi se uzeti korpus koji bi sačinjavali intervjui vođeni s određenim političarima kako bi mogli biti sigurni da se radi samo o njihovim riječima, a ne o različitim novinarskim interpretacijama ili možda čak interpretacijama jednoga te istoga novinara koji je zadužen za pisanje članaka u toj rubrici. Istraživanje bi se također moglo proširiti na članke iz novina pisanih na druga dva

službena jezika u BiH kako bismo imali konkretnija razmišljanja svih triju konstitutivnih naroda u našoj državi te tako stvorili uvjete za još detaljnije istraživanje. No, ako bismo željeli nastaviti istraživanje korpusa samo na hrvatskome jeziku, onda bismo trebali uključiti i neke druge hrvatske tiskovine da bismo dobili što bolji uzorak za istraživanje.

Literatura

- CHARTERIS-BLACK, JONATHAN (2005) *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*, Palgrave MacMillan, London.
- DE LANDTSHEER, CHRIST'L (2009) „Collecting Political Meaning from the Count of Metaphor”, MUSOLFE, ANDREAS – ZINKEN, JÖRG (ur.), *Metaphor and Discourse*, Palgrave MacMillan, Houndmills, str. 59 – 78.
- FELDMAN, OFER – DE LANDTSHEER, CHRIST'L (ur.) (1998) *Politically Speaking: A Worldwide Examination of Language Used in the Public Sphere*, Praeger, Westport – Connecticut – London.
- GEERAERTS, DIRK (ur.) (2006) *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, Mouton de Gruyter, Berlin – New York.
- GELD, RENATA (2006) „Konceptualizacija i vidovi konstruiranja značenja: temeljne kognitivnolingvističke postavke i pojmovi“, *Suvremena lingvistika*, Zagreb, god. LXVI, br. 2, str. 183 – 211.
- GRBAVAC, IVANA (2010) „Metaforička uporaba jezika i biljne metafore u kognitivno-semantičkome okviru“, *Hum*, Mostar, br. 6, str. 243 – 264.
- KÖVECSES, ZOLTAN (2005) *Metaphor in Culture Universality and Variation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- KÖVECSES, ZOLTAN (2010) *Metaphor: A Practical Introduction*, Oxford University Press, Oxford.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK (1980) *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press, Chicago – London.

- LAKOFF, GEORGE (1987) *Women, Fire and Dangerous Things: What categories reveal about the mind*, The University of Chicago Press, Chicago – London.
- LAKOFF, GEORGE – TURNER, MARK (1989) *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, The University of Chicago Press, Chicago – London.
- LAKOFF, GEORGE (1992) „Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf“, KREISLER, HARRY (ur.) *Confrontation in the Gulf: University of California Professors Talk About the War*, Institute of International Studies, Berkeley.
- LAKOFF, GEORGE (1995) „Metaphor, Morality and Politics or Why Conservatives Have Left Liberals in the Dust“, <http://www.wvcd.org/issues/Lakoff.html> , (12 IX 2014.).
- LAKOFF, GEORGE (2000) „Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters To the Global Interdependence Initiative“, Internal Report, Aspen Institute, New York.
- LAKOFF, GEORGE (2004) *Don't think of an elephant! Know Your Values and Frame the Debate*, Chelsea Green Publishing, Vermont.
- LAKOFF, GEORGE (2009) *The Political Mind – A Cognitive Scientist's Guide to Your Brain and Its Politics*, Penguin Books, London.
- MUSOLFF, ANDREAS (2004) *Metaphor and Political Discourse*, Palgrave MacMillan, Houndmills.
- MUSOLFF, ANDREAS – ZINKEN, JÖRG (ur.) (2009) *Metaphor and Discourse*, Palgrave MacMillan, Houndmills.
- PRAGGLEJAZ GROUP (2007) „MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words“, *Metaphor and Symbol*, god. XXII, br. 1, str. 1 – 39.
- RICHARDS, IVOR ARMSTRONG. (1936) *The Philosophy of Rhetoric*, Oxford University Press, London – Oxford – New York.
- SIVRIĆ, MARIJANA (2014) *Primjeri kritičke analize medijskoga diskurza*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar.

- STANOJEVIĆ, MATEUSZ-MILAN (2009) „Konceptualna metafora u kognitivnoj lingvistici: pregled pojmova“, *Suvremena lingvistika*, Zagreb, god. XXXV, br. 68, str. 339 – 369.
- STANOJEVIĆ, MATEUSZ-MILAN (2013) *Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*, Srednja Europa, Zagreb.

Original scientific paper
Received 29. XI. 2015.

IVANA GRBAVAC – IVANA ZOVKO-BOŠNJAK
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mostar

USAGE OF CONCEPTUAL METAPHORS IN THE POLITICAL DISCOURSE OF THE POST-DAYTON ERA IN BIH

Abstract

The paper aims to explore frequency of conceptual metaphors in political discourse of the post-Dayton era in Bosnia and Herzegovina, prove that politicians use metaphors to convince the target “auditorium” that their views, ideas, procedures and acts are correct and check if conceptual metaphor is really the most often and the most powerful type of metaphor used in the political discourse. In other words the paper will try to prove that metaphor is present in everyday speech and that it has a very important role in conceptualization of the world around us, while politicians use it for convincing and propaganda in political rhetorical language. The research covers period characterized by intense discussions about the so-called April package of constitutional changes – March-April 2006.

Key words: conceptual metaphor, political discourse, post-Dayton era, April package of constitutional changes